VNS 12/2021 vp Valtioneuvoston selonteko asuntopoliittisesta kehittämisohjelmasta vuosiksi 2021–2028. Ympäristövaliokunta, 22.2.2022

Suomen ilmastopaneeli
Jukka Käyhkö, Jarek Kurnitski, Sirkku Juhola. sihteeristö Sally Weaver

Valtioneuvoston selonteko asuntopoliittisesta kehittämisohjelmasta vuosiksi 2021–2028

Selonteossa hallitus asettaa valtion asuntopolitiikalle tavoitteita ja niiden toteuttamisessa noudatettavia periaatteita seuraaville kahdeksalle vuodelle. Lisäksi selonteossa konkretisoidaan asuntopolitiikan suuntaa tukevia toimenpiteitä. Toimenpiteiden joukkoon on nostettu myös erilaisia selvitystarpeita.

Suomen ilmastopaneelin näkemykset

Asuntopoliittisessa kehittämisohjelmassa suora ilmastonäkökulma löytyy seuraavista kohdista, joihin Ilmastopaneeli antaa näkemyksensä.

Asuntopolittiiset tavoitteet, Tavoite 5. Rakentamisen ja asumisen ilmastopäästöt ovat kestävällä tasolla

"Asumisesta ja rakentamisesta syntyvät päästöt ovat hallinnassa ja asuntokanta on energiatehokasta koko Suomessa Suomen pyrkiessä hiilineutraaliksi vuoteen 2035 mennessä. Asuntopolitiikalla edistetään vähähiilistä asuntorakentamista ja asumista. Tavoitteena on pitkäikäinen ja elinkaaren aikana muunneltava asuntokanta. Korjausrakentamisessa edistetään myös asuntokannan kehittämistä vastaamaan vähähiilisen asumisen tarpeita."

Tavoite on erittäin kannatettava koska energiatehokas asuntokanta pitää asumisen energiakustannukset kurissa ja varmistaa hiilineutraalin sähkön ja kaukolämmön riittävyyttä omalta osaltaan.

Tavoitteessa huomioidaan asumisesta ja rakentamisesta aiheutuvat päästöt, mutta siinä ei kiinnitetä huomiota siihen, että ilmastonmuutoksen vaikutuksia on jo havaittavissa. Tästä syystä rakentamisessa ja asumisessa tulisi ottaa myös huomioon ilmastonmuutoksen vaikutukset ja siihen sopeutumisen tarpeet. Tämä tarkoittaa sitä, että asuntopolitiikalla tulisi edistää myös rakentamista, joka ottaa huomioon esimerkiksi lisääntyvien helleaaltojen vaikutukset terveyteen ja hyvinvointiin sekä pysyvästi muuttuvat tarpeet, esimerkiksi rakennusten viilennyksen suhteen. Tämän lisäksi rakentamisessa tulisi huomioida sään äärevöityminen ja siitä aiheutuvat haitat.

Päätöksenteon periaate 3. Jokaisen oikeus asuntoon ja hyvinvointia tukeva asuinympäristö asuntopolitiikan keskeiseksi lähtökohdaksi

On tärkeää mieltää, että asuinympäristöllä on pelkkää asuntoa laajempi merkitys ihmisten yleiselle hyvinvoinnille ja asuinympäristö voi tuottaa hyvinvointia osana ihmisten arkikokemusta. Asuinympäristön suunnittelussa on syytä huomioida myös ilmastonmuutokseen sopeutuminen, esim. hulevesien ja sään ääri-ilmiöiden suhteen.

Päätöksenteon periaate 4. Asumisen ympäristö- ja ilmastovaikutuksilla tulee olla läpileikkaava rooli kaikessa asuntopoliittisessa päätöksenteossa.

"Asumisen osuus kotitalouksien ilmastopäästöistä on suuri, ja rakentaminen ja rakennukset tuottavat jo yli kolmanneksen Suomen kasvihuonekaasupäästöistä. Asuntopoliittisen päätöksenteon tulee huomioida asumisen ja asuinrakennusten kestävyys ja edistää ilmastopoliittisia tavoitteita. Valtiolla

on keskeinen rooli ohjattaessa energiatehokkaaseen ja ympäristöystävälliseen korjaus- ja uudisrakentamiseen."

Asumisen päästöt koostuvat kaukolämmön tuotannosta, erillislämmityksen päästöistä ja sähkön tuotannosta. Kaukolämmön ja sähkön tuotanto kuuluu energiasektorille ja on suurilta osin päästökaupan piirissä, jossa päästöoikeuksien hinta ohjaa tehokkaasti pois fossiilisista polttoaineista ja turpeen käytöstä energiantuotannossa. Kaukolämmön päästöt ovat laskeneet lähivuosina, mutta lämmitystehon riittävyydestä tulee huolehtia siirryttäessä pois poltosta hiilineutraaliustavoitteen saavuttamiseksi. Samoin rakennusten energiatehokkuuden ohjauksella tulee huolehtia siitä, että esim. lämpöpumppuihin siirtyessä rakennukset eivät aiheuttaisi sähköjärjestelmää rasittavia tehopiikkejä, mitkä ovat vältettävissä, jos rakenteellista energiatehokkuutta parannetaan samanaikaisesti.

Erillislämmityksen päästöt ovat laskeneet tasaisesti 2010-luvulta lähtien ja tämä kehitys tulee jatkumaan. Keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelmaluonnoksessa (KAISU2) esitettyjen toimenpiteiden arvioidaan johtavan merkittävään, n. 0,7 Mt päästövähennykseen suhteessa perusskenaarioon, jolloin päästötasoksi jää 0,7 Mt vuonna 2030. Suurin vähennys saadaan öljylämmityksestä luopumisesta (0,6 Mt), biojakeluvelvoite ja energiaveron korotus tuovat yhdessä vähennystä 0,04 Mt ja EU:n päästökaupan arvioidaan tuovan 0,1 Mt vähennyksen. KAISU2-suunnitelmassa olisi tärkeää selventää, mistä jäljelle jäävä 0,7 Mt päästöosuus vuonna 2030 koostuu ja kuinka siihen voidaan vaikuttaa, sillä Ilmastopaneelin näkemyksen mukaan erillislämmityksen päästöjä voitaisiin vähentää enemmän. Esimerkiksi kiinteistöjen lämmitystaparemonttien ja uusien kiinteistöjen rakentamisen yhteydessä fossiilisiin polttoaineisiin (ml. turve) perustuvat erillislämmitysratkaisut voitaisiin kieltää vuodesta 2025 lähtien. Asuntopoliittiisessa kehittämisohjelmassa olisi hyvä tunnistaa linkki KAISU2-suunnitelmaan.

Päätöksenteon periaatteissa olisi hyvä huomioida myös ilmastonmuutokseen sopeutuminen. Alla on Ilmastopaneelin ehdotus, miten periaate voitaisiin muotoilla sisältämään ilmastonmuutoksen vaikutukset:

*"Asumisen osuus kotitalouksien ilmastopäästöistä on suuri, ja rakentaminen ja rakennukset tuottavat jo yli kolmanneksen Suomen kasvihuonekaasupäästöistä. Asuntopoliittisen päätöksenteon tulee huomioida asumisen ja asuinrakennusten kestävyys ja edistää ilmastopoliittisia tavoitteita**, sekä ottaa huomioon ilmastonmuutoksen vaikutukset ja niihin sopeutumisen**. Valtiolla on keskeinen rooli ohjattaessa energiatehokkaaseen ja ympäristöystävälliseen korjaus- ja uudisrakentamiseen."*

Toimenpide-ehdotukset asumiseen ja ilmastoon (3.3)

"[…] kestävä kaupunkirakenne ja hyvät liikenneyhteydet mahdollistavat päästöjen vähentämisen."

Kestävän kaupunkialueen määrittely on tarpeen, jotta siihen voidaan kohdistaa toimenpiteitä. Kestävään kaupunkirakenteeseen kuuluvat esim. Viheralueet, joilla heikennetään kaupungin lämpösaarekeilmiötä. Näin voidaan edistää ilmastonmuutokseen sopeutumista, kuten helleaaltojen hillintää. Lämpösaarekeilmiön vuoksi on tarpeen tarkastella kriittisesti myös kaupunkirakenteen tiivistämistä, joka voi johtaa lämpösaarekeilmiön voimistumiseen ja asumisviihtyisyyden heikkenemiseen.

"Asumisen ja rakennusten hiilijalanjäljen vähentämistä jatketaan tukemalla energiatehokkuusremontteja ja lämmitystapamuutoksia."

Toimenpide-ehdotus on erittäin kannatettavaa ja kontribuoi suoraan vaativiin taakanjakosektorilla vaadittaviin päästövähennyksiin. Nykyisiä energia-avustuksia olisi hyvää jatkokehittää niin, että ne kohdistettaisiin kannustamaan laajamittaisempia korjauksia, joilla on suurempi säästövaikutus, mutta toisaalta myös suurempi kynnys taloyhtiölle tai omistajalle korjaukseen ryhtymiseen. Esim. lämpöpumppujen asentaminen sähkölämmitteisiin taloihin on niin hyvin sisään ajettu toimenpide, että se jatkuu markkinaehtoisesti ilman avustuksiakin. Sen takia muut kuin öljylämmityksestä luopumisen avustukset pitäisi kohdistaa selvästi laajamittaisempiin korjauksiin.

“Uudisrakentamisessa vahvistetaan rakennusten elinkaaren aikaista vähähiilitarkastelua ja kiertotalouden näkökulmaa, ja niitä laajennetaan yksittäisistä kohteista laajempiin kokonaisuuksiin kuten kortteleihin ja kaupunginosiin.”

Rakennusten hiilijalanjäljen laskenta on jo koekäyttövaiheessa ja edistymässä määräystasolle, mutta samanlainen lähestymistapa tarvittaisiin kaavoitukseen. Näin vähähiilitarkastelu pitäisi ulottaa kaupunginosien suunnitteluun, jotta ilmastoviisaat ratkaisut löytyisivät myös yksittäistä rakennusta laajemmassa mittakaavassa.

“Lisätään puurakentamista.”

Puurakentamisen vaikutusten arvioinnin lopputulokseen vaikuttavat useat tekijät, kuten miten puurakentamisen lisäämiseksi tarvittu puuraaka-aine on tuotettu, mitä puurakentamistuotteita tehdään ja miten puurakentamisen lisääminen korvaa muiden rakennusmateriaalien käyttöä markkinoilla.

Jos puurakentamisen tuotteiden osuutta pystytään lisäämään metsäteollisuutemme tuotannossa kotimaista hakkuutasoa kasvattamatta, voidaan saavuttaa ilmastohyötyjä jo lyhyellä aikavälillä nykytilanteen verrattuna. Puurakentamisen lisääminen kotimaassa nykyisillä puutuotteilla kotimaisia hakkuita kasvattamalla ei ole kuitenkaan ilmaston näkökulmasta perustelua.

Kotimaisen puurakentamisen kasvattaminen vientiä vähentämällä tai tuontia kasvattamalla vähentäisi päästöjä Suomessa, muttei parantaisi välttämättä globaalia kasvihuonekaasutasetta. Puurakentamisen määrää ja positiivisia ilmastovaikutuksia nykytilanteeseen nähden voidaan kasvattaa hakkuita lisäämättä parantamalla puutuotteiden valmistuksen ja käytön materiaalitehokkuutta sekä valmistamalla tuotteita, jotka pystyvät korvaamaan nykyistä enemmän suurempipäästöisiä tuotteita markkinoilla.

“Hyödynnetään älykkäiden sähköverkkojen ja kysyntäjouston potentiaali täysimääräisesti asumisratkaisuja kehitettäessä. Tavoitteena on asuntojen lämmityksestä ja jäähdytyksestä aiheutuvien päästöjen alentaminen 60 prosentilla vuoteen 2030 mennessä.“

Hiilineutraalin sähkön ja kaukolämmön tehot ovat rajallisia ja vaihtelevia, eikä rakennusten pitäisi liika rasittaa energiaverkkoja. Tähän voidaan päästää kysyntäjouston ja varastoinnin avulla. Kylminä talvina on kuitenkin olennaista, että myös rakennusten tehontarve on riittävän alhainen, mihin pitää kiinnittää huomiota uudis- ja korjausrakentamisen energiatehokkuuden ohjauksessa.

Toimenpiteen osalta olisi hyvä tarkentaa, mihin vuoteen verrattuna vuoden 2030 tavoite 60 % vähennyksestä on. Lisäksi toimenpide muotoilla niin, että on selvää kontribuoivatko älyverkot ja kysyntäjousto 60 % vähennykseen, vai saavutetaanko 60 % vähennys kokonaan näillä keinoin.

“Lämmitystapamuutoksia tuetaan öljylämmityksen korvaamisen osalta korottamalla kotitalousvähennyksen enimmäismäärää 2 250 eurosta 3 500 euroon ja korvausprosenttia 40:stä 60:een. Muutos on väliaikainen ja se on voimassa vuosina 2022–2027. Syksyllä 2021 käynnistetään selvitys siitä, miten kotitalousvähennystä voitaisiin laajentaa myös muihin energiaremontteihin sekä taloyhtiön teettämiin remontteihin. Lisäksi selvitetään, kuinka kotitalousvähennystä voidaan kehittää niin, että vähennys kannustaa korjauspalveluihin ja korjausremontteihin, pidentää rakennusten ja materiaalien käyttöikää, parantaa energiatehokkuutta tai muulla tavoin tukee kiertotaloutta ja päästöjen vähentämistä. Selvitys valmistuu helmikuun 2022 loppuun mennessä.”

Kotitalousvähennyksen lisäksi energia-avustukset ja energianeuvontaa tarvitaan, jotta kaikki erilaiset asumismuodot ja tietotarpeet muutosten tekemiseksi saadaan. Valmistelussa oleva öljylämmityksestä luopumisen toimenpideohjelma tulisi huomioida asuntopoliittisessa kehittämisohjelmassa, sillä toimenpideohjelma sisältää paljon kehittämisohjelman tavoitteiden ja periaatteiden mukaisia toimia.